

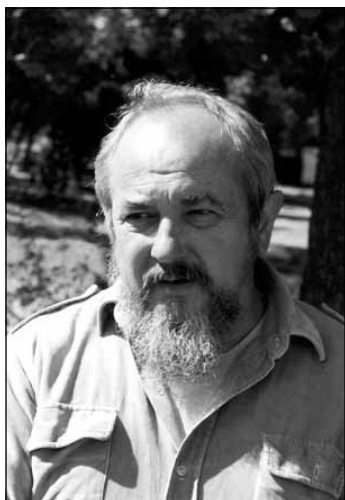
Gogh és Mondrian művei kápráztattak el. Többször visszatértem a moldvai kolostorokhoz, sajnos még Athoszra nem jutottam el. Műveimet bemutattam Szegeden, Gyulán, Budapesten, Szentendrén, Aradon, Nagyváradon, Kolozsváron, Brassóban, Zürichben, Rómában, Velencében, Párizsban, Hollandiában és sok más helyen....

Van néhány kitüntetésem is, szívemhez az egyik legközelebb álló a Szegedi Táblaképfestészeti Biennálé fődjja, melynek átadásakor éppen Bartók Béla *Román táncok* című művét játszotta egy vonósnegyes.

Surányi Dezső

botanikus, történeti ökológus (Csongrád, 1947. március 4.)

Az általános iskolát helyben végeztem el, majd Pannonhalmán a Bencés Gimnáziumban érettségiztem. Sikeres felvételi ellenére nem iratkozhattam be az orvosi egyetemre. Fertődön előbb elvégeztem egy kétéves felsőfokú technikumot, s Cegléden letelepedve, kutatóként kezdtem el dolgozni. Első tudományos munkám angol nyelven 21 éves koromban jelent meg. A családi készségek bennem is megmutatkoztak: az iparosemberek megbecsülése és az íráskészség. Munkám mellett szereztem egyetemi diplomát, és külön engedéllyel az ELTE biológus-stúdióit is látogattam. 1978-ban a gyümölcstermő növények virágbiológiai törvényszerűségét feltárva doktoráltam. Ettől kezdve rendszeresen publikáltam külföldön, angolul, németül, oroszul, sőt bolgárul is.

1985-ben az addigi munkásságom összefoglalását sikeres kandidátusi védéssel zártam le. Sokat jártam külföldre, és érdeklődésem a szoros értelemben vett agrobiológiai tudományoktól a humán tudományokra is kinyílt. Ebben feltétlenül szerepe volt kiváló gimnáziumi tanárainknak is, meg a latin és görög nyelv olvasás-szintű ismeretének.

Természetesen mindez csak nyugodt családi háttérrel valósulhatott meg, feleségem pedagógus, és három gyermekünk (programozó matematikus, hulladékgyártási szakmérnök, építész mérnök) is értelmiségi pályán működik. Az ELTE-n, majd a Kertészeti Egyetemen történeti ökológiát és biológusoknak, agrármérnök-hallgatóknak elemi latin és görög nyelvet is tanítottam éveken keresztül. 1991-ben a szilva ökológiai problémáinak megoldásából az MTA doktora címet is megszereztem. Két egyetemen és két különböző területen (botanika és történeti ökológia) habilitáltam, majd c. egyetemi tanár lettem a Corvinus és a Szent István Egyetemen.

Jelenleg is aktív kutató- és külső oktató-professzor vagyok, részben természettudományos, részben történeti-ökológiai szaktárgyakat tanítok két egyetemen. Voltam Széchenyi professzori ösztöndíjas, s mintegy 30 nemzetközi konferencián tartottam eddig előadást. A tájökológiai és növénybiológiai doktori iskolában rendkívüli tárgyakat vezetek, eddig 3 akadémiai doktori és 21 PhD-értekezés opponense voltam, és többekben bizottsági tagként működtem közre. Jelenleg is 5 doktorandusz hallgatóm dolgozik irányításommal.

1978-ban elsőként az országban munkatársakkal kézikönyvet publikáltam a növényi hormonok és szintetikus vegyületek hatásairól és perspektívájáról a kertészeti növényeken.

Majd a *Szenvedelmes kertész rácsudálkozásai* (Magvető) és a *Magyar biokertek a XVII. században* (Natura) c. kötet szerzett ismertséget. A *Kerti növények regénye* (1985) pedig igazi sikert hozott, eddig az itthoni és külföldi hivatkozások száma meghaladja a másfél ezret. A *Gyümölcsöző sokféleség* (2002) ugyancsak fontos munkám. Az addigi és későbbi munkásságom révén 13 nívódíj, Szocialista Kultúráért, két alkalommal a HNF Kőrís Érdemérem, továbbá a Pro Urbe Cegléd, a Szent Gellért-aranyérem, a Gubody-díj, valamint a Pro Natura és a Prima-díj hozott elismerést.

A díjak és a megyei és városi elismerések nem lassították alkotói aktivitásomat. Társszerzővel 1980-ban a *Szilva* és 1981-ben a *Kajszi* könyv jelent meg, több egy- és társszerzős virágbiológiai munka létrejöttében is közreműködtem. Írtam elemi latin és görög nyelvtant biológushallgatóknak, vagy a magyar gyümölcs történeti múltjáról közreadott egyetemi jegyzetet. Sorra jelentek meg olyan szakkönyvek, amelyekben a történeti részeket írtam (kajsziбарack, cseresznye és meggy, őszibarack, szilva, héjas gyümölcsűek). Részben írtam és szerkesztettem a legutóbbi *Szilva* (2006) és *Alma* (2013) köteteket, a *Sárgabarack* (2011) és a készülő *Szilva* (2017) új kultúrflóra fő szerzője és szerkesztője vagyok.

A Magyar Biológiai Társaságnak 1969-től tagja, a hetvenes évektől különféle funkciókban tisztségviselője, jelenleg a 3. négyéves ciklusban elnöke vagyok. Ugyancsak elnöke a Magyar Őstörténeti Munkabizottság Egyesületnek, az Eleinknek pedig főszerkesztője. Aktívan dolgozom a TIT Szövetségben és a Teleki László Egyesületben is, a felsorolt helyeken rendszeresen konferenciák, szimpóziumok, diskurzusok szervezőjeként. Közéleti szerepvállalásom mellett, munkásságomnak fontos része bizonyos egyháztörténeti (két ceglédi egyházközség története, út menti keresztek Cegléden) témák megjelentetése. Továbbá agrártörténeti-néprajzi kérdésekkel is foglalkozom (az eperfa eredete, az alföldi tanyák pannóniai eredeztetése stb.), melyekben adott növénykultúra történetét és hatását vizsgálom a társadalom életére.

Kultúrtörténeti kutatásaimban jelenleg is sajátos kérdések szerepelnek: az *Iliász* és az *Odüsszeia* növényvilága, továbbá a *Biblia* mint természettudományos forrásmű (mindkettőben könyvem is megjelent). Felismerve a természetes és kultúrvegetáció szoros összefüggésének következményeit, a géncentrumok – s a belőlük elterjedt fajok – történeti elemzése lehetőséget kínált, egyben alkalmat a selyemút természetrajzának (kultúrnövények elterjedése) és a korai magyar őstörténet bizonyos kritikus pontjainak természeti képek oldaláról való vizsgálatára. Legutóbb a közép-ázsiai vadalmák, a sárgabarack, a szilva és a

meggy eredete olyan következtetésekre vezetett, amelyek nem egyeznek meg a ma sokak által vallott őshaza-nézetekkel.

E körben több kismonográfiám jelent meg társszerzővel a New York-i Wiley and Sons Kiadó gondozásában, majd e kismonográfiák egyetlen kötetben is. A természettudományos érdeklődést fenntartva, jelenleg azt a kérdést vizsgálom a történeti források alapján, hogy a természeti környezet spontán vagy más (katasztrófák, antropogén hatások okozta) változásai miként képesek befolyásolni a civilizációk történetét. Néhány nagyobb történeti panel ismerete révén, főként a Kárpát-medence környezeti változásaira – és korai történetünk helyszíneinek különbségeire – összpontosul ma a figyelmem.

Kelecsényi László

filmtörténész, író, újságíró (Budapest, 1947. március 6.)

– Na ne! Hagyj békén ezzel az ötlettel. Nem elég, hogy annyi, amennyi, még emlékeztetsz is rá?

– Miért ne? Csak van annyi fontos emléked, élettanulsgod, amit megosztatsz velünk.

– Biztosan lenne, de az nem érdekel.

– Hogyan? Hát mi érdekel?

– Ami lesz, ami még lehetek.

– Mi akarnál még lenni?

– Hú, ha azt elmondanám, egy toronyba zárnanak – ahogy Krúdy írta.

– Na, éppen róla is beszélhetnél, hiszen rengeteg időt töltöttél vele.

– Még annál is többet, szellemi energiákat, anyagiakat, mindent.

– Akkor mi a gondod?

– Az, hogy túl vagyok rajta. Elléptem, leléptem, megléptem – szökevény vagyok.

– Na jó, Krúdyt ott lehet hagyni, bár szerintem kár, de a saját életedből nem szökhetsz meg.

– De meg lehet próbálni.

– Nem értelek, hová szöknél? A hazából, a hivatásodból? Honnét?

– Ezekből éppen séggel nem, még a

szülővárosomból sem, de a rám ragadt szerepekből igen.

– Mik azok?

– Az örökös jófiúságból, az állandó megfelelési kényszerekből, az elvárások rengetegéből.

– Jól értem, te valamiféle rabságban élted le ezeket az évtizedeket?

– Valamelyest igen. Pedig megkaptam az élettől a ziccereket, csak éppen akkor és ott nem rúgtam a hálóba őket.

– Most abban a formában vagy?

- Igyekszem.
- Sokat hagytál ki?
- Nem tudom, hogy nem éppen így volt-e a jó. Lehet, hogy ha az élet gólkirálya lettem volna, már nem élnék. Akkor korábban betelt volna körülöttem minden, és ma már nem lenne min ábrándozni.
- Min ábrándozol? Van bakancslistád?
- Egyszer elkezdtem, de csak hülyeségek jutottak eszembe. Persze most mondhatnám azt, amit egy nyolcvanas éveiben járó magyar filozófus: hogy azok a legfontosabb művei, amiket még nem írt meg.
- Mi várható még tőled?
- Kicsit ravatalozószagú a kérdésed...
- Bocsánat! Mik a terveid? Így szebb? Látom, újabban színdarabokat írsz, folytatod a regénytrilógiád, továbbra is tanítasz – nem középiskolás fokon. Ez csak nem kényszer?
- Nem ám! De elég későn jutottam el a szabadság e fokára, hogy ezek tökéletes nonchalance-szal működjenek.
- Mi hiányzott eddig?
- Lehet, hogy én magam voltam önmagam legnagyobb akadálya.
- Nem vagy te skizofrén?

- Ha ez az, akkor boldogan vállalom! De azt hiszem, csak annyi, hogy merek is, és válaszolok is. Nem várok arra, hogy kérdezzenek.

- Szóval én most fölösleges vagyok itt?

- Ezt egy szóval sem mondtam.

- Csak érzékeltetted.

- „Merj!” – írta Kosztolányi egy Esti Kornél-sztori végén. Merj, mert késő lesz.

- Most sem értem, mi tartott vissza eddig.

- Talán a gátlásaim, a jólneveltségem, a belém plántált kötelességtudat. Mert úgy éltem, hogy mindent be kell fejezni. Mert nem szálltam le a buszról annál a megállónál, ahol valami szépet és izgalmasat láttam az ablakból.

- Mostanában már leszállsz?

- Le bizony! Ezzel aztán lerombolom a rólam alkotott eddigi, hamis képet, de nem bánom.

- Ezt a beszélgetést tegyük bele ebbe az ünnepi mustrába?!

- Ha megvan a sorok száma, miért ne!

Kerekeszki László

Kraszna László

klarinétművész (Budapest, 1947. március 6.)

Minden olvasótól elnézést kérek a formabontásért, hogy a házastárs jogán, férjem helyett én írom meg a vallomását. Őt erre nem tudtam volna rávenni. Amikor a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola (konzi) tanára volt, az 50. és 60. születésnapjára kollégái, barátai, akkori és volt növendékei olyan hatalmas, szülinapi tortás bulit, meglepetéskoncertet szerveztek, hogy megtelt a konzi nagyterme. Később, amikor ott megszűnt a tanári állása, búcsúztatására ismét rengetegen összejöttek, és a gyönyörű, méltató beszédek megköszönve, magáról csak annyit mondott: „én csak tettem a dolgomat.”

Zenei pályájának indulása nem volt szokványos. Miután zongoristaként elvégezte a konzist, 4 év klarinéttanulás után felvették a Zeneaka-

démia klarinét szakára. Diploma után Szegeden tanított a szakiskolában és a főiskolán, ahol szólista és kamaramuzsikusként aktívan részt vett a város koncertéletében. Közben a Budapesti MÁV Szimfonikusok klarinétosa lett, majd az Állami Hangversenyzenekar zenekari művészeként majd az egész világot bejárta.

Tanári pályáját a Budapesti Bartók B. Szakközépiskolában folytatta, ahol évről évre sikeresebb, ma már országSZerte ismert klarinéttanár lett. Tanítványai megtalálhatók SZerte az országban, sőt a világ számos helyén, szólistaként, zenekarokban, tanárként alsó, közép- és felső fokon. Nyugdíj mellett is tanít még a Weiner Szakközépiskolában, és meghívták klasszikusklarinét-tanárnak a Snétberger Központba, ahol hátrányos helyzetű, tehetséges, túlnyomórészt roma fiatal muzsikuskok igényes oktatásával foglalkoznak. Mindig különös érzéke volt ahhoz, hogy a növendékeiből kihozza a maximumot. Sorsukat szívén viseli, apai felelősséggel irányítja, tereli őket. Mindig csak az ő érdeküket tartja szem előtt, nem törődik a maga dicsőségével. A Weiner konziban most is van egy 13 éves, rendkívül tehetséges tanítványa, aki Laci irányítása alatt már három nemzetközi zenei versenyt nyert, és most fog felvételizni a Zeneakadémia különleges tehetségek osztályába.

Laci zseniális tanár, de ő erről szégyellne beszélni. Nagyszerű zenekari muzsikusk volt aktív korában, gyönyörű basszusklarinét szólókat játszott az Állami Hangversenyzenekarban, de a legművészibb fokra a

tanítását fejlesztette. Erről csak a kollégái, barátai és tanítványai tudnak, nincs szétkürtölve a médiában.

Mindig tudtam, hogy csodálatos férjem van, ezért fogtam egy könyv írásába a 2000-es évek elején. Volt növendékeivel készítettem riportokat; sokszínű egyénisége, pedagógiai zsenialitása, emberi nagysága azokban az őszinte, szeretetteljes vallomásokban nyilvánul meg igazán. Remélem, az is nyilvánosságra kerül egyszer.

Krasznáné Gál Márta

Krasznáné Gál Márta

Őszintén köszönöm ezeket a szép sorokat kedves feleségemnek!! Közelgő hetvenedik születésnapomra szép ajándékot kaptam ezzel az írással. Mindig tudtam, hogy a számomra nehéz dolgokban csak reá számíthatok!

Krasznáné Gál Márta

Szabó Dénes

karnagy (Makó, 1947. március 6.)

Hongkongban, egy nemzetközi kórusverseny és fesztivál keretében, a Kórusok Világszervezete nevében 2013 nyarán látványos külsőségek közepette életműdíjjal jutalmaztak. Meglehetősen váratlanul ért ez a kitüntetés, nem is voltam elragadtatva az „életmű” kifejezéstől: ez többnyire valaminek a befejezését vagy az alkotás lezárását jelenti. Így a megengedett rövid köszönőbeszédben tréfás javaslatot tettem: ese-

temben nevezzük át fél életműnek. Annál is inkább, mert még egyáltalán nem foglalkoztatott, hogy a Nyíregyházi Cantemus Kórusban befejezzem tevékenységemet.

Több mint 40 évvel ezelőtt kezdődött a sikertörténet a Cantemus gyermekkarral és a Pro Musica leánykarral. Számos nemzetközi versenyen és fesztiválon, több mint 100 különböző díjat elnyerve (köztük nagydíjak, olimpiai bajnokságok stb. – már felsorolni is szerénytelenségnek tűnik), megalakult a Nyíregyházi Cantemus Kórus mint intézmény.

Beutazva az egész világot (csak néhány országot említek: Kanada, Egyesült Államok, Venezuela, Ausztrália, Kína, Japán, Oroszország és szinte minden

európai ország), megszámlálhatatlan sikeres hazai és külföldi hangverseny után döntött úgy a magyar állam, hogy a Nyíregyházi Cantemus Kórust nemzeti együttessé nyilvánítja.

Ezek után gondolhatnánk, hogy ez egy tudatos, mondjuk a születéstől kezdve szépen megtervezett karriertörténet. Ismerjük a szokásos életrajzokat: „már kora gyermekkorában megmutatkoztak kiemelkedő zenei képességei...” – de nem ez az igazság. Leginkább a labda és a sport iránti vonzalom vagy a kreatív csínytevés területén jeleskedtem.

Az életút további része véletlenek sorsszerű sorozata.

Makón, ötgyermekes református lelkészcsaládban nevelkedtem. Hál' Istennek, értelmiségi környezetben, azokban az időkben szitokszóként kezelt polgári elvárásokkal. Sok könyv, zene társaságában, negyedik gyermekként. Klarinétozni, majd fuvolázni tanítottak különösebb cél nélkül, pusztán családi, polgári szokásjog alapján.

A fordulatot '56 hozta. Az ezt követő vészterhes években, a családot ért retorziók miatt a továbbtanulás egyetlen menekülési útvonala az ideológiától talán távolabb eső zenei pálya lehetett. Tizenöt éves koromban Szegedre kerültem, a konzervatóriumba, ott találkoztam több, hasonló „menekült” társammal, kiváló emberekkel. Egyedülálló módon, egy osztályból azóta hárman is Kossuth-díjas művészek lettek: Matuz István fuvolaművész, Onczay Csaba csellóművész. Tőlem eltérően, ők tudatosan építették a legmagasabb díjhoz vezető útjukat, én viszont perspektívák nélkül, a véletlenek köszönhetően, egy nyíregyházi általános iskolában lettem énektanár.

Tanulóéveim során a szokásos kérdésre – „mi leszel, ha nagy leszel?” – sosem tudtam a választ. Azt igen, hogy mi nem szeretnék lenni: általános iskolai énektanár. Ez itt a sors fintora! Ebben az iskolában ismerkedtem meg igazából a „Kodály-módszerrel”. Ez meg a sors ajándéka! Találkoztam azokkal a gyerekekkel, akik kiskoruktól kezdve kodályi minőségben nevelkednek. Elhatároló élmény volt.

1969-től már őket szolgálom, együtt gondolkodásunk, bizalmuk és szeretetük és a jól elvégzett munka építette egy nem tervezett, de irigylésre méltó életpálya útjait. Ma már a Kossuth-díj mellett a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja és a Nemzet Művésze kitüntetés birtokában folytatom a „fél életművem”.

A mottó:

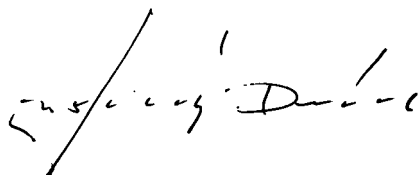
„Akarom, mert ez bús merészség,

Akarom, mert világ csodája:

Valaki az Értől indul el

S befut a szent, nagy Óceánba.”

(Ady Endre)

Kopócsy Judit

festő- és textilművész (Debrecen, 1947. március 8.)

Néhány éve a Magyar Festők Társasága megrendezte a *Dezertőrök kiállítását*. Azokét, akik a Magyar Iparművészeti Főiskoláról (ma: MOME) kijöve nem iparművészeti álmaikat szőtték tovább, hanem a képzőművészek berkeibe dezertáltak.

A lépés megtétele a kiállításához képest régen volt, addigra már mindannyian remekül éreztük a múltba távolodott alma materünk utóhatását mint inspiráló erőt, hogy rátaláljunk a saját útjainkra, nem fékező, önbizalomvesztő gyötrelmeként, hanem a másság, a másfajta alaptudás birtokában, kiegészülve az anyagszeretettel, ami az én esetemben a textil volt. Kárpítszövő (gobelin) szakon végeztem 1975-ben. Azt nem mondhatom, hogy soha nem szövök azóta, de nem állíthatom azt sem, hogy textilművész volnék. Utat azért nem tévesztettem, mert már a főiskola előtt is festőféle voltam. A Vasutas Képzőművész Körben Kling György, a nagyszerű festőművész még mondta is a felvételi előtt: „Jó, ha felvesznek, de nem veszítesz, ha nem.” Így hát vidáman, könnyedén felvételiztem, hiszen úgylis... Nagyon boldog évek voltak ezután. A szöveg is tetszett, a rajzolás és a festés is, és sokat jelentett az akkori szellemi légkör, a nagyon művelt tanárok (Pogány Frigyes, Újvári Béla, Vámosy Ferenc, Gulyás Dönci tanár úr stb.) órái.

És a társak! Kis létszámban voltunk, ezért könnyen barátkoztunk: mindenki köszönt mindenkinek (!).

A legfontosabb a későbbi pályámon ezeken túl az a felszabadító érzés, amit az anyagokkal való játék adott. Egyre jobban éreztem, hogy a hagyományos festés helyett, amit a 20. század már felfedezett, mindent lehet használni, ami inspiráló, asszo-

ciatív, és saját magamat is, álmaimat, elvarázsolódásaimat előhívja. Visszataláltam ahhoz a magamhoz, aki gyerekkoromban is lehettem: az emlékeimet állandóan és különös módon felidéző, átalakító, csendes kalandozó. Kollázsokat készítettem, képeket egyes technikával, intimeket, kisméretűeket (a főiskolán nagyokat). Mindenféle hulladék anyagot jelként, kiegészítő kompozíciós elemként rendeztem bele a képekbe, melyeket sokszor az enyészet, a romok, töredékek, eltűnés, a jelként maradás, a véletlen nyomhagyás, kitalált történetek, helyzetek, feltételezések ihlettek. A képzeletemet sokszor szakadt papíron egy mondat töredéke, bizonyos szövegek, betűk, kézírások, a zene, egy-egy elhangzott mondat is megindította.

2011-ben megkaptam a Római Magyar Akadémia ösztöndíját, mellyel két hónapig gondtalanul gyűjtöttem az élményeket. Elsősorban az ókori, kora keresztény Róma érdekelt. Megtaláltam a kopott téglafalakat, firkákat, az egykor élt ember keze nyomait, az enyészetet, ahol a természet veszi vissza a „jogait”. Képzeletemben felidéződtek az emberi világ történetei, a hétköznapiak, a drámák, a korábban

éltek véleménye, üzenetei, és ezek a dokumentumok inspirációt jelentenek – mint mindig – a festészetemben. Azóta az élmények még mindig hatnak, és olykor képpé alakulnak. Ami leszűrődött, az a múltnak és a jelennek olyan összekapcsolódásává vált, ami egyre inkább foglalkoztat. A régi, épített kultúra és a természet okozta enyészet jól látható idővé vál-

toztatta, amit korábban észleltem. Ez az időmúlás a természetben lassú és végtelen időt sejtet. És ez válik számomra szinte diadalmas érzéssé: így működik a teremtett világ, s benne én magam: voltam, vagyok, leszek, de máshogyan.

Kapócsy Judit

Tandi Lajos

újságíró, művészeti író (Gyoma, 1947. március 8.)

A közelmúltban egy tudományos kutató kimerítő és pontosító levelet küldött részemre a Szeged folyóiratban közölt egyik 1956-os visszaemlékezés kapcsán. Sorra javította az emlékező dátumait, helyesbítette a helyszíneket, kiigazította a történések menetét, átírta a neveket, és végül konklúziójában megemlítette, hogy nem szabadna egy felelős és magára valamit adó folyóiratnak ellenőrzés – hogy ne mondjam, cenzúra – nélkül emlékező cikkeket közölnie. Komolyan elgondolkodtatott figyelmeztetése. Mindenekelőtt azért, mert vajon hányan élnek még azok közül, akik személyesen és sorsszerűen élték át az eseményeket; vajon hányan lehetnek, akik hozzájutottak a fél évszázaddal ezelőtti hitelesített dokumentumokhoz; s van-e, ki megmondja, hány műalkotás – vers, próza, rajz, film,

fotó – idézi a korabeli eseményeket?! Vajon összerakható-e az a mozaikkép, amely közelít 1956 történelmi napjainak értékeléséhez a történettudomány, a nemzeti emlékezet és a művészi ábrázolás szentháromságában?

Kételyeim ma, több mint fél évszázad múltán, erősebbek, mint valaha. A történészek, kutatók, levéltárosok egyre több dokumentumot tárnak a nyilvánosság elé, az idősödő emlékezők egyre határozottabban képviselik saját, szubjektív látásmódjukat, a művészetek világában a megközelítések ellentétei időről időre vihart kavarnak. Van-e igazság ötvenhat ügyében? Lehet-e objektív képünk hat évtized elteltével? Kinek higgyn az érdeklődő polgár: a tendenciákat objektíven vizsgáló történészi megállapításoknak; az emlékezők földközeli magántörténelmének; esetleg a művészetek áttételesen fogalmazott absztrakcióinak? A válasz nem könnyű, s ez a jubileumi év sem döntötte el egyértel-

műen, hogyan is viszonyuljunk 1956 eseményeihez, tanulságaihoz, végkifejletéhez, szereplőihöz, hazai és nemzetközi hatásaihoz.

Magam 1956 ügyében nem vagyok kompetens, hiszen az akkori eseményeket a történések perifériáján, kilencévesen, egy gyomai tanítói lakásban éltem át. Ám ha néhány emlékfoszlányt egymás mellé teszek, valamiféle értékorientáció mégiscsak kikövetkeztethető. Emlékezetemben kimerevedik egy kép: a gyomai főtéren apám és anyám kezét fogva hallgatom egy bőrkabátos, hórihorgas fiatalember üvöltő szózatát, amint a *Talpra magyart* szavalta a református templom kertszegletében álló első világháborús emlékmű előtt; aztán egy nap múltán anyámék rémült suttogásai adták tovább a hírt, valakit lelőttek a rendőrség előtt; néhány nappal később a másik tanítói lakásból zokogva szaladt hozzánk Mufi néni, hogy Béla bácsit elvitték az ávosok; aztán egyszer csak a negyedik A osztályban megjelent néhány szomorú szemű fiú, egyforma barna bakancsban és kék mackóruhában – kiderült, árván maradtak, szüleiket elvesztették a fővárosi zavargásokban. Baracsi Béla nálunk töltött két hónapot (ugyanazt kapta karácsonyra, mint mi, meleg zoknit, színes ceruzát és egy narancsot, de nem sokkal később összegyűjtötték és állami intézetbe vitték őket). Aztán, már úgy december elején, keresztapáméknál összegyűlt a nagy család, s míg testvéreim és unokatestvéreim szinte nyáladzva aludtak, én rémült figyelemmel tapadtam az ajtón átszűrődő hangokra: menjünk vagy maradjunk?! Maradtunk. Aztán december 20-a táján Erdőkertesre utaztunk, keresztanyámékhoz, akik karácsonyi ajándékuul nekünk adták „világvevő” rádiójukat. A Keletiből induló vonatra épphogy felfértünk, a fülkék annyira tömve voltak, hogy hiába jajveszékelték egyesek, kénytelenek voltak maguk alá piszkítani. Számomra ennyi ötvenhat élménye, a többi: vallomások, műalkotások, tudományos munkák összessége.

A fent említett levél, személyes élményeken túl, néhai Kristó Gyula akadémikus barátom figyelmeztetését idézi. Mint mondtam, egy magára valamit adó nemzetnek éppolyan nagy szüksége van a tudomány megállapításaira, mint a mítoszokra, legendákra, anekdotákra, mesékre, vagy éppen a művészet alkotásaira. A történettudománynak az a dolga – fejtette ki –, hogy minden rendelkezésre álló adat, tény és dokumentum birtokában vállalkozzon a rendteremtésre, az elemzésekre, az összehasonlításokra és következtetésekre. De – tette hozzá – az egymást váltó generációknak szükségük van a legendákra, a mítoszokra, az eseményekhez és személyekhez kötődő anekdotákra, népi emlékekre, a nemzet legendáriumára. És ehhez harmadikként csatlakozik a művészet, mely sajátos eszközeivel, absztrakt módon idézi meg mindazt, amit a kutatás föltár és a memória bővít. E szentháromságnak akkor van harmóniája, ha az első betartja a tudományosság minden kritériumát, a második az egyéni élmények, szubjektív szempontok, egyedi indulatok világából nem követeli ki az abszolút igazság kimondásának igényét, a harmadik pedig kiállja a művészi hitelesség próbáját.

Aczél Géza

költő, irodalomtörténész, szerkesztő (Ajak, 1947. március 9.)

hetven éve a keleti széleken, ajakon, a jegyzői lakásban egy eszelősnek indult diktatúrában kezdtem * a menekülő sógoroktól nemrég megszökött, jegyzővé lett apám és anyám meleg öle örködött felettem * a hétköznapiak nyomorából persze semmit sem láttam, a falusi udvaron előbb gőgicséltem, majd jókat szaladgáltam * s ez a

kontrasztot képző boldog önfeladtság meglehetősen sokáig tartott * pénzügyi tanácsossá lett apámmal családkunk pár év múlva vásárosnaménynál érte el a szamost, a krasznát és a homokos fővenyéről egykor híres tiszapartot * e vizek mellett illetet volna megtanulni úszni, ám engem akkor jobban érdekelt az ajándékba kapott roller, életem egyetlen járműve, és ártatlan kezemben a csúzli * innen már nagy ugrásnak számított a poros ötvenes években is a megyeszékhely, nyíregyháza * jó tanuló diákként kezdtem eljárni az iskolába * de azért a nagy élmények az állandó foci, a szemben épülő stadion, sóstóig a vadregényes bolyongások, mivel ott laktunk az erdőszélen * utólag viszont enyhe vétek, hogy a tanulást félvállról vettem * megtévesztett, hogy az ötösök hamar gyülekeztek megettem * csak később szorított meg a felszínesség önvádja * ez az önvád különben eszmélkedésem óta azért enyhe, mert morális szinten szinte végig bele voltam a szármalmas politikai örvényekbe kesered-

ve * előbb óriás barokk emelvénye előtt kellett zászlókat lobogtatnia az annyira-amennyire becsületes népek * majd némi rendszerváltó illúzió után, melyben rövid ideig magam is aktívá lettem, napjainkig ért el a korrupciós gőg, a hatalmi éhség és az ezeket már túl nem élhető enyészet * közben következett a debreceni egyetem,

hol nagyon vágytam a latin szakra * ám a kor szelleme ambícióimat az orosz kurzusra hagyta * persze ez csak egy kedélytelen dimenzió, de ott van még a család és a szakma * olcsójánosként, a részleteket nem fokozva, úgy ütöm el a dolgot, hogy két feleség, négy gyermek, nyolc unoka az, ami a kiegyensúlyozott érzelmi alapokat adja * nagy örömmel és némi csalódással, de ezekben a felelősségnél nem állok háttal * mivel gyarlók vagyunk mindnyájan, s nincsenek receptek * ebben az összefüggésben pedig mindig idegesítettek a szemforgató vallásos intézmények és a szentek * no de végül a szakmáról is valamit * itt kamaszkori próbálkozásaim óta az önkifejezés vágya rendre int * többnyire mértéktartó szerényen, ritkán begőzölve, elérhetetlen szellemi kalandokra vágyva * megboldogult esterházy barátom mondta gyakran, ez tud valamit, amit más nem, de alkatilag menedzselhetetlen, innen a magánya * egyszóval létezett nyugat-imádat, majd az avantgárd lá-

zadó dacossága, hol kétely nélkül csodálkoztam rá kosztolányira, majd kassákra * ám idővel a tudományos érdeklődés elfogyott * az ízlésterror és az áltudományosság kételye bennem egyre gyakrabban fellobog * legyek bár szerkesztő majd negyven évig * a határozottság óvatos kérdőjele akkor is megérint * de tegyük gyorsan hozzá, eközben mindig magamat is értve * az én eszmém az, hogy ilyen bonyolultan nézzünk az egészre * ezek után maradt még bennem némi líra * az epigonság útvesztőin átbotladozva ezekben az élmény talán már eredeti

módon van megírva * öntörvényűen, ha tetszik másoknak, ha nem * ennyi tehetség adódott, mást nem tehettek * végül a szokatlan tematikára, a hetven évre visszatérve * kívánom, hogy hosszan éljen még évjáratom reménye * s az utolsónak maradt ne felejtse el a villanyt lekapcsolni * mit tagadjam, némi fenntartások után pár sorban jólesett e bővli

Arul Giza

Földeák Iván

műfordító, újságíró, író (Budapest, 1947. március 13.)

Erzsébeten születtem, az egyik legprolibb budapesti kerületben. Ott, ahol édesapám, Földeák János, az író 1945 után folyóiratot szerkesztett, majd miután Lukács György az esztéticizmus magaslatáról az úgynevezett „munkás írókat” kipaterolta az irodalomból, részt vett az ország-megújító munkában, papírgyárakat államosított, kiadót vezetett, végül az Irodalmi Alapban, még most is úgy tűnik, hogy közmegelegedésre osztotta szét a pénzt a rászoruló íróknak. Több ezer kötetes könyvtára volt az első, amit megismertem a világból. Természetes, hogy a bölcsészkarra jelentkeztem, s természetes, hogy apám nem intézte el felmentésemet a seregből, így 11 hónapot lehúztam Kalocsán, majd öt évet a bölcsészkar ma már a piaristáknak visszaadott

épületében. Nagyszerű tanáraim voltak, felsorolni nehéz lenne őket, olyanok, mint a nyelvész Bárczi Géza, akinél a négyes volt a legjobb jegy, vagy a lángolóan lelkes és empatikus Király István.

Pályámat külügyéerként kezdtem a Magyar Írók Szövetsége nemzetközi osztályán. Olyan elnökök és vezetők keze alatt dolgoztam, mint Darvas József, Dobozy Imre, Hubay Miklós, Cseres Tibor, Jókai Anna, vagy a feledhetetlenül emberséges Göncz Árpád. Utaztattam és fogadtam írókat a mi kis szocialista világunkból, de szerveztünk százfős nemzetközi írótalálkozókat is. Ekkor kezdtem el fordítani és írogatni is. Huszonhárom esztendő töltem az írók nagy,

de rokonszenvesen békétlen családjában. Jó volt, a szép emlékek kísérek és kísértenek ma is, ám a változások hevében egy rendszerváltó váteszi költő rájött – isten nyugosztalja már –, hogy egy baloldali író gyereke még ott van az írók nemes egyletében. Addigra már megjelent több tucat könyv a fordításomban, több száz cikk, két világnyelven beszéltem, az apparátusban egyedül én voltam tagja a szövetségnek, de ez sem volt elég. Mint felriasztott madár a fészkeből, repültem ki a való világba. Az akkortájt nagyon is megváltozott „valóba”. Kétségbeesetten láttam, hogy összeomlott a kulturális intézményrendszer alattunk. Pár év értelmiségi hányódás következett. Vámosokat tanítottam angolra, majd a Magyar PEN Club ügyvezető titkára voltam a nagyszerű és humánus Hubay Miklós oldalán. Szégyenszemre bestseller műveket fordítottam angolból, meg álnéven enyhén erotikus szerelmes történeteket írtam szakmányban – élni kellett. Végül a szükség arra készítetett, hogy pályát váltsak. Szerencsém volt, egzisztenciálisan. Felvettek a Magyar Országgyűlés sajtóirodájára tanácsosnak. Idővel már „főtanácsokat” osztogattam, s szerény irodalmi talentumomat aprópénzre váltva, kommunikéket fabrikáltam elnöki találkozókról, bizottsági ülésekről és külföldi delegációk szívdobogatóan izgalmas programjáról. Közben – miután aláírtam a némasági fogadalmat: csak olyat írhattam, aminek nincs köze a politikához – az ifjúságnak fabrikáltam művelődéstörténeti cikkeket irodalomról, történelemlről. Idővel az egyik vezető magyar ifjúsági folyóiratban lettem rendszeres szerző. Írtam Petőfi bohózatba illő újratemetéséről, Oscar Wilde kacskaringós életéről, Puskin párbajának kulisszatitkairól, s minden magyar és világirodalmi érdekességről, ami tágíthatja az olvasástól szép lassan elszokó fiatalok elméjét. Az is meglepett, hogy mennyire keveset tudnak a világról, ami körülveszi őket. Szórakoztató formában próbáltam okítani őket egy kis könyvvel, 100 közéletet érintő kérdésre adott válasszal, majd a magyar hadtörténetet végigbarangolva, a NATO rejtjelmeit szellőztettem meg, végül az Európai Unióról szóló könyvem segédkönyv lett a gimnáziumokban. Közben megváltam a hazai parlamenttől, a sors kirepített Brüsszelbe, ahol szintén sajtótitkárkodtam.

Telt-múlt az idő. Nagy elődeim és kortársaim sorra eltávoztak, ki a Parnaszusra, ki a feledésbe, s miközben Brüsszelből küldözgettem a közleményeket, ismét felfedeztek mint fordítót. Fordításaimat újra kiadták, majd hazatérve már újult lelkesedéssel, de kissé csökkent energiával vettem bele magam ismét az orosz irodalom fordításába.

Mit írhatnék még? Másfél méter az általam fordított és írott művek hossza a könyvtárszobám egyik polcán. Cikkeim, tanulmányaim több dossziében porosodnak a pincében, illetve külső winchesterre másolva állnak ellen az enyészetnek. Hetvenéves leszek. Örülök, hogy élek. Örülök, hogy még tudok dolgozni. Örülök, hogy vannak még elvetemült és elszánt, semmitől vissza nem riadó barátai a literatúrának, és dolgozhatok, bár egyre szűkebben, de van hová írnom, fordítanom. Örülök, hogy vannak, akik még olvasnak, könyvet, nyomtatott szöveget vesznek a kezükbe, köztük a fordításaimat is. Köszönet jár nekik ezért a megtiszteltetésért, az érdeklődésért, a megbecsülésért. Amíg lehet, nem szeretném kiábrándítani, inkább szolgálni őket.

Felcsúsz János

Ágoston András

hegedűművész (Kolozsvár, Románia, 1947. március 17.)

1991-ben elhagytam szülővárosomat, Kolozsvárt, és a szülői házat, melyben 44 évig éltem. A Philharmonia Hungarica meghívásának eleget téve, Marlban (Észak-Rajna-Vesztfália) telepedtem le, és részben lemondva a szólista karrierról, a zenekar első koncertmestere lettem. Régi és új barátokra találtam, akiknek a segítségével nehéz lett volna átvészelnem a kezdeti nehézségeket és a kb. tíz évvel későbbi lelki megpróbáltatásokat

a zenekar megszüntetése miatt. A zenekar német támogatói és a német közönség a lehetetlent megpróbálva állt ki mellettünk-értünk, de nem volt mit tenni, a „vasfüggöny” lehullása magával rántotta a zenekart is, már nem volt többé sikk a „magyar gyerek megvágta, német gyerek gyógyítja” dal hangoztatása. Mindeközben azért volt alkalmam szólistaként is fellépni, Magyarországon is, meg a világ más országaiban, Európa majd minden országában, de Kínában, Japánban, az USA több államában, és persze Románia városaiban. Amikor csak lehetett, rohantunk Budapestre, hol koncertezni, hol meg csak megélni a számunkra legszebb fővárosát a világnak. Most, 2012 óta Fehérvárcturgó Öreghegyen élvezem nyugdíjas éveimet, kötetlenségben, a természet iránti szeretet jegyében, család, kutyák, macskák társaságában, mindennap értékelve azt, hogy azt csinálom, amit akarok, és főleg: amit nem akarok csinálni, azt nem is teszem.

Ágoston András

Prutkay Péter

grafikusművész (Budapest, 1947. március 24.)

„Nehéz családi helyzetben Prutkay Péter Budapesten 1961 és 1965 között vendéglátóipari szakközépiskolát végzett, de néhány év múltán érdeklődése a képzőművészet felé fordult. Figuránsként, fotóskísérőként, gyémántcsiszolóként, kirakatrendező dekorációs grafikusként dolgozott, s mindezenközben az otthoni könyvekben, albumokban fedezte fel Dürer,

Goya, Hogarth, Brueghel, Bosch és Csontváry művészetét. E művészek alkotásai összefüggéseket mutattak, párhuzamokat jelöltek meg számára a kor jelenségeivel és életérzésével. Mint sok más fiatal, ő is elkezdett rajzolgatni. 1969-ben Csáji Attila festőművész meghívta a *Szürenon* című tárlatra, ahol nála jóval idősebb progresszív törekvésű képzőművészek is kiállítottak. A zuglói Kassák Lajos Művelődési Házban rendezett tárlaton egy szürreális, 2×1×1 m-es dobozba foglalt szobainterieur és két grafikát állított ki. A dobozművet a nagy hatalmú »szervek« három nap múltán lebontatták. Ez megerősítette abban, hogy jó úton jár. 1970-ben Szemadám György festőművész meghívta a Fővárosi Állat- és Növénykertben rendezett No.1 csoport kiállítására, majd 1971–72-ben a balatonboglári Kápolnatárlatokon való bemutatkozásokra is felkérést kapott. Közben a sokszorosító grafikai technikák is foglalkoztatták, a különböző réz-

karc-eljárások, majd a szita-technika alkalmazásának technikai ismereteit könyvekből és tapasztalati úton sajátította el. Pályája kezdetén elsősorban sokszorosító grafikai technikákkal alkotta meg műveit: rézkarcokat, litográfiákat, fametszeteket, szerigrafákat készített, de kezdetektől foglalkoztatta a tárgyformálás lehetősége is: a térplasztika, az objekt-,

illetve dobozművészet is. (...)

Művészetében 2006-ban nagy fordulat következett be: a történelemidéző művek megalkotása, a művész és a történelem esztétikai szintű találkozása mellett ugyanis létrejött a művész és a jelenkori történelem váratlan, személyes, megrendítő találkozója is, amelynek következményeként Prutkay Péter grafikusművészből mintegy villámcsapásra egykori grafikusművésszé lett: 2006 óta műhelyében már csak és kizárólagosan képtárgyak, tárgykollázsok, domborművek és dobozművek születnek meg.” (Mezei Ottó)

*

„A 'kép a képben' egy jó ideje foglalkoztat. Ezek a munkák, ezek az objektok családi, rokoni hagyatékokból származó, ismerősöktől kapott és megvásárolt tárgyakból és megrendítő, begyűjtött fotográfiákból készültek, amelyeket állagmegőrzésre a hálás utókornak szánok: hogy úgy

jelenjenek meg, mintha dobozba zárván egy polgári vagy egy falusi család meszelt falán lennének. Lehet, hogy túlszűfoltnak tűnnek, de ez így van jól, szeretteinkre nap mint nap így kell emlékeznünk s így kell emlékeztetnünk. Tárgyi emlékeket is kiteszek vitrinbe, például egy olyan magyar királyi honvédségi vezérkari csákót, amely 1900 és 1918 között volt szolgálatban – ezt még Apám gyűjtötte be hatvan évvel ezelőtt valamelyik leányözvegyági rokontól –, de sajnos papíralapú dokumentáció nem maradt utána, a történelem viharai elsodorták, vagy a zaklatásos időkben egyszerűen elégették. Kiteszek még hadifogoly-munkákat: lőszervekből kalapált virágvázát, puskalószerekből és srapelgránátból összeapplikált kalamárist, talpas fészületet puskalószerekből összeforrasztva, puskaszuronyból készült gyertyatartót és még egyéb kreatív módon készített, polgári használatra szánt megszelídített, gyilkos tárgyakat.

(...)

Munkáimban újra meg újra visszatér a történelem: korábban grafikáimon, s újabban, mintegy tíz esztendeje objektjeimen, a dobozokba zárt képekből és tárgyakból szerkesztett kollázsaimon is megjelennek az 1848–49-es forradalom és szabadságharc szereplői és motívumai, a kommunista rendszer sötét korszakának véres kezű diktátorai, embertelen történései és jelenségei, s a magyar történelem oly tragikus következményeket hozó fejezete, az első világháború eseményei is. Az első „nagy háború” kitörésének 100. évfordulójára készített festészeti-grafikai-szobrászati kompozícióm (*A Nagy Háború – Hősök emlékére 1914–2014*) is eredeti képek és rekvizitumok, domborművek, jelvények, kitüntetések, szobrocskák, töl-

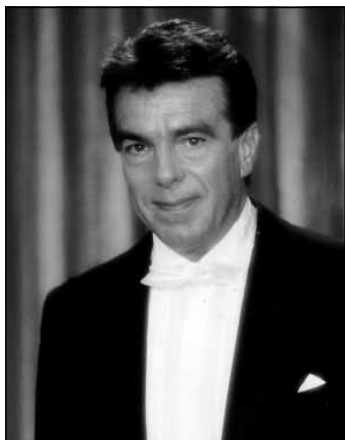
tényhüvelyek felhasználásával készült. Az elmosódó, elfolyó vörös és kék foltávokkal megfestett, a sebesültek vérrel átitatott ruházatára emlékeztető háttér előtt megjelenő kép- és tárgyegyüttes összetevőit tanulmányozva, szándékaim szerint az Európát és Magyarországot megrendítő, 15 millió ember halálát hozó 4 drámai év történetét olvashatja le a szemlélő. Felülről lefelé, balról jobbra haladva egymást követve feltűnik a Ferenc Józsefet és a császári család tagjainak portréit hordozó csinos legyező alatt a világháborút kirobbantó merénylet megjelenítése, a Ferenc Ferdinánd trónörökös szarajevói meggyilkolásának jelene, majd a tüzérségi lövegek, az Európa adriai térségét megrajzoló térkép és a tábori levelezőlap, a kitüntetések és az emlékérmek, a rajzolt és a domborművű csatajelenetek, a gyermekek katonásdi-játékát ábrázoló megsárgult fotó és a fronton elesett katona fotográfiája, a töltenyhüvely és a szeretteit sirató kislány szobra. Ezek a képek és fotók, szobrocskák és domborművek mindazokra az értelmetlen erőfeszítésekre és embertelen szenvedésekre, és azokra a hatalmas veszteségekre emlékeztetnek, amelyeket a háború alatt és után Magyarország elszenvedett. A kompozíció jobb alsó sarkába egy öreg honvéd fekvő, felfelé tekintő domborművű megidézése került, amelyről nem tudható, hogy még a valóságos, vagy már az égi csataterek felé fordítja arcát és tekintetét, az Istenhez fohászkodva, hogy vessen már véget ennek a borzalomnak. XX–XXI. századi tanúként tudhatjuk: az első világháborús borzalom 1918-ban véget ért ugyan, de alig két évtizeddel később újabb vézskorszak köszöntött Magyarországra, Európára és a világra. E mű történelemre utaló tükröztesével, szerény művészi-dokumenta-

tív eszközeivel talán megakadályozhatom a múlt tragikus történéseinek a passzív feledés homályába hulló, és megindíthatom az emlékezés pozitív jövőbe ívelő folyamatait.”

PRUTWY PÉTER

Leblanc Győző

operaénekes, tenor (Nagytétény, 1947. március 28.)

Nekrológ egy csodálatos műfajért! 1975 augusztusában ért az a megtiszteltetés, hogy a Magyar Állami Operaház magánénekesese lehettem. A következő 30 évben végigénekelhettem az operairodalom legszebb tenor szerepeit Fausttól a Bánk Bánig. Mint ilyen a kulturális életünk minden pozitív és negatív hatását saját életemen tapasztalhattam.

A XX. század hetvenes éveinek második felében és a nyolcvanas években a kádári kultúrpolitika, Aczél György által vezetve, összes negatívuma, cenzúrája és részrehajlása ellenére, pozitív képet mutat a magyar és világkultúra tekintetében. A Magyar Állami Operaház, a színházak, a hangversenytermek, a Magyar Rádió és főleg

a Televízió magas színvonalon működtek. Például: kiemelve a televíziót, mely a legnagyobb hatással volt a tömegekre – lévén egy, maximum két csatorna –, a *Zenés Tv Színházon* keresztül is kitűnő előadásokkal szórakoztatta a népet.

Operaénekeségem mellett a méltán híres operettel is végigjárhattam a világot. Bátran kijelenthetem, hogy ez az a magyar műfaj, amelyet nekünk az idők végéig éltetnünk kötelességünk, mert ebben világnagyságok vagyunk! Kálmán Imre, Lehár Ferenc olyan értéket képviselnek, mint Verdi vagy Puccini. Amíg e két operai nagyság művei élnek, és érző ember lesz a földön, addig Lehár és Kálmán zenéinek is élniük kell!

Tapasztalatból tudom, hogy Japántól Amerikáig, Ausztráliától Németországig – és nemcsak a magyar ajkú közönség – kitörő lelkesedéssel fogadják e műfajt. Például a kissé hűvös svájci, osztrák, vagy a frankfurti Alteoper elegáns közönsége lábukkal dübögve, kiabálva vastapssal jutalmazza előadásainkat. Ha a világslágereket: *Marica belépő, Haj-hó, Hej, cigány, Vágyom egy nő után, Mondd meg, hogy imádom* – legalább kétszer nem ismételtük, akkor aznap megbuktunk.

Ennek a hatalmas karriernek egy veszélyét látom: a mai rendezők olyan módon „modernizálják” az operetteket, hogy már elvesz a mű szellemisége, erkölcsi tisztasága, sőt a zenéje is. Nem a művek portalanítása, a régi szövegek megújítása ellen vagyok, csak amikor olyan változtatásokat látok, amelyek a mű stílusát érintik, ezzel a halálát is megteremtik.

Például: – nem lehet a Csárdáskirálynő fenekére ütni;

Katona József, *Bánk bán*
(Operaház)

– Lippert-Weilersheim herceg nem fetreng-
het részegen az asztal alatt; stb.

Ezeket a műveket a múlt század elején írták, akkor még az erkölcsi tisztaság magasabb színvonalon állt, ezt kéne tükröznie a mai ifjúság felé a XXI. század színházának is, és nem levinni „gagyiba”, maiba.

A múlt század elején az Orfeumban elegáns, frakkos, fehér kesztyűs urak plátói módon imádták a primadonnát, kifogták a lovakat a kocsijából, és pezsgőt ittak a cipőjéből. Az Orfeum pedig elegáns színházterem, és nem sarki kocsma volt.

Remélem, hogy jönnek még olyan színházi vezetők, akik ha másként nem, olvasmányaikból felidézik és visszaemelik méltó tisztaságába ezt a műfajt, amit csak mi, magyarok tudunk olyan tűzzel, vérrel, szívvel előadni, ahogy a világon senki, és akkor még 200-300 évig felemelő színházi élmény maradhat ez a több mint 100 évet megért csodálatos műfaj.

Markó Iván

táncművész, koreográfus (Balassagyarmat, 1947. március 29.)

Az ötvenes évek elején nem volt divat zsidónak lenni.

Anyai nagyapám, Fleischer Mór ortodox hite meghatározta az egész család szellemi, érzelmi életét. Igen, az egész családot, mert együtt laktunk tizenegyen Budapest szívében, a Hajós utcában, egy kopott bérlakásban.

1952 telén, karácsony előestéjén óriási

pelyhekben hullott a hó. Nagyapám a huzatos kapualjban, kis asztalkán árulta Márta nagynéném festett díszdobozait, de nem járt már az utcán senki, csak én húzogattam magam után kis faszánkómat a térdig érő, magas hóban.

Csodáltam őt!

Egyenes tartását, szikár soványságát, igaz, fél gyomrát már megették a rák. Kiugró

pofacsontja, nemes orra, világosszürke szeme, dús, fehér, felfelé pödört bajusza a szép magyar öregember képét sugározták. Négyéves koromban vitt el először a Dessewffy utcai imaházba.

Néhány nagyon idős ortodox zsidó járt oda, akik nem félték Rákosi és büntársai uralmától és tetteitől, de teljes lényükkel félték, szerették a Mindenhatót, és meg akartak felelni Neki. A Tóraszekrény előtt fejükre tették az imasálat, és elkezdtek fohászolni. Megdöbbenve láttam, hogy az én szép magyar ember nagyapám arcát és testét előnti sok ezer év fájdalma, meggörnyed és sír.

Igen, volt miért sírni.

Nincs kegyetlenebb egy szülő számára, mint elveszíteni gyermekét.

Lili lányát és Judit unokáját a haláltábor emésztette el. Mucu fiát munkaszolgálatosként belelőtték a saját kezével megásott sírba.

Az imaházban a pislákoló fények, az idős emberek ruhájának dohos szaga, a magányt sugárzó, nyirkos falak félelemmel töltöttek el.

Este, otthon, a kis vaskályhában izzott a szén, és kitaláltam egy mesét. Így hangzik: A Mindenható kezét homlokomon tartja. Ha rossz vagyok, felemeli az egyik ujját, ha még rosszabb, a másodikat, harmadikat, negyediket, de az ötödiket mindig magamon érzem.

Igen: ez az erőm a mai napig!

Guttman Amália nagymamám Tokajban született, szegény, gazdálkodó zsidók ötödik gyermekeként. Teste két gömböt formált, egy nagyobbat és egy kisebbet. A kisebbiken, vagyis az arcán két kerek, szúrós szem nézett rám. Esténként az ágyam szélén ült, és a munkától fájdalmasan eltorzult ujjával, recés tenyerével simogatta a takaró alól kilógó lábfejemet.

Mesélt Ábrahámról, Jákobról, Józsefről, Mózesről, az Ótestamentum hőseiről, akik keresték és megtalálták az Istent. Lenyűgözött József, az álomlátó története, szépsége, tehetsége, apjának iránta érzett határtalan szeretete, és a bűne, végtelen hiúsága, amely irigységet, gyilkos indulatokat gerjesztett féltestvéreiben. A Mindenható először megbüntette, majd felemelte, és családjának, nemzetségének megmentőjévé tette. Józseffel azonosultam gyermekként és később felnőttként, de a vágyam, hogy színpadon megjelenítsem, nem adatott meg nekem.

A nemzetközi szakkritikusok voksolása alapján már az első évadban a világ tíz legjobb táncosa közé választották a *Tűzmadár* megformálásáért

Hosszú évtizedek álmodozása után megszületett az előadás, ahol Jákobot, József apját táncolhattam. A tánCDráma három hónapig tartó próbáin örömmel és félelemmel tapasztaltam, hogy a már nem e világon létező szeretteim mellettem vannak. Suttognak és irányítanak, segítenek és az örületbe kergetnek. Az első színpadi próbán, amikor életre kelt a koreográfia, eltűntek. Az őseim műve a *József és testvérei* tánCDráma. A mai napig visszavárom őket!

Édesapám, Markó Pál egy dúsgazdag nagypolgári család fekete báránya

volt. Nagybátyja, Tieberger Imre – a család feje és eltartója – Európa talán legjelentősebb ékszerésze volt. Horthy Miklós kormányzó főtanácsosa, ugyanakkor a magyar zsidóság vallási és kulturális örökségének támogatója. Valamennyien a kasztjából, mint Goldberger Leó vagy Weiss Manfred, abban bíztak, hogy a zsidótörvények ellenére az államfő védőszárnyai alatt nem érheti őket bántódás. Tévedtek. A német csapatok bevonulása és a nyilasok hatalomra jutása kapkodó lépésekre kényszerítették apám nagybátyját. A németeknek fizetett hatalmas összeg ellenében a feleségét József főherceg ékszereivel felstafírozva repülőgépen Amerikába mentette. A náci Tieberger Imrétől az életéért teljes briliánskészletét követelték. Másnap több kiló drágakővel megjelent a repülőtéren, és ott a Gestapo a kétszeresét követelte a csillogó köveknek. Tudta, hogy ezt nem tudja teljesíteni. Hazament egyik bérházának harmadik emeleti lakásába, és várta a végzetét. Amikor megszólalt a lakáscsengő, kiugrott az ablakon. Szörnyethalt.

Apám csodálatosan hegedült. Újságíró volt az Est Lapoknál. Imádta a nőket. Lógott a szájából a szivar, és minden pénzét elvesztette lóversenyen. A nagypolgári család úgy döntött, hogy el kell hagynia Magyarországot. Minél messzebb, annál jobb. Dél-Amerikába, Kolumbiába küldték egy kisebb vagyonnal a zsebében. A hajóút végére ebből nem maradt szinte semmi. A szerencsejáték és a nők. Mit tehetett, szalontánctanárrá lett

Bogotában. Ott, ahol a nőknek és a férfiaknak vérében van a tánc, megtanította őket az európai merevség és hamis illendőség szokásaira. Dőlt a pénz – de nem eléggé. Mindent elvitt a szenvedély, ahogy ma mondjuk: a függőség. Utolsó lehetőségként úgy döntött, szembenéz félelmével, vagyis a halállal. Elvállalta egy harminc méter magas templomtorony gömbjének bearanyozását. Rettegett a magasságtól. Az utolsó pillanatban az aranyfestékes vödört rádobta a gömbre. Leérkezett a földre épségben, és a félelem béréből azonnal megvette a hajójegyet Európába. A háború kezdetétől hazájában gyakran szembesült az emberiség rémével vagy tán jótevőjével, a halállal. Édesanyámat a vészorszak utolsó évében, az utcán látta meg.

Követte, és rögtön érezte, hogy csak Ő válthatja meg. Három hónap múltán feleségül vette. Fél évre rá megfogantam. 1947. március 29-én megszülettem, a Kos jegyében.

Köztudott, hogy a Kos fejjel megy a falnak. Igen sokszor megtapasztaltam, de azt is, hogy átmegyek rajta. Homlokomon lassan csordogál a vér a szám felé. Az íze édes, keserű, émeletlyítő, életet adó.

(Részlet A magány mosolya
[Táncvilág Nonprofit Kft., 2014]
című kötetből)

Petercsák Tivadar

néprajzkutató, muzeológus (Filkeháza, 1947. március 29.)

A 70. év küszöbéről visszatekintve úgy érzem, hogy voltak az életemet meghatározó tényezők és személyek, érkeztek hívások, amelyek alakították pályámat. Így fontos szerepe volt annak, hogy egy kis hegyközi faluban felnőve megtapasztaltam a tradicionális paraszti kultúra még élő jelenségeit. Szüleim tíz-egynéhány hold földön gazdálkodtak, s magam is részt vettem az aratásban, petróleumlámpa fényénél tanultam, osztatlan iskolában, karácsonykor kántálni jártam a faluban, ministráltam a templomban, a kukoricafosztóban hallgattam a meséket, boszorkányokról szóló történeteket. Sátoraljaújhegyen jártam gimnáziumba, ahol osztályfőnökünk,

Kováts Dániel néprajzi szakkört indított, melynek én is tagja lettem. A tanár úr kiváló érzéssel ébresztette fel bennünk a szülőföld és lakóhely iránti érdeklődést. Az ő indíttatására választottam élethivatásomul a néprajzkutatói pályát, dolgoztam múzeumokban, és közben fontos volt a megszerzett ismeretek átadása, a tanítás is.

Egy év katonáskodás után a Debreceni Egyetem néprajzi tanszékén olyan kiváló tanároktól tanulhattam, mint Gunda Béla és Ujváry Zoltán. 1971-ben kaptam kézhez etnográfusi, történelem szakos középiskolai tanári és népművelési előadói diplomámat. Gunda professzor ösztönzésére kezdtem már az egyetemen feldolgozni a hegyközi szlovák falvak vándoriparosainak, a drótosoknak és ablakosoknak az ősi mesterségét.

További életemben meghatározóak voltak a várak és múzeumok. Már gyerekként figyelhettem a sziklacsúacson álló és a hegyközi medence településeit vigyázó füzéri várat, majd a pataki Rákóczi Múzeum, a szerencsi Zempléni Múzeum és az egri Dobó István Vármúzeum következett. Mindegyik egy-egy jelentős várban működik, a magyar történelem fontos korszakainak emlékeit őrzi. Boldog voltam, hogy ezekben dolgozhattam, gyűjteményeiket gyarapíthattam, illetve munkatársaimmal a látogatóknak maradandó élményt nyújtó kiállítások, programok szervezésében vehettem részt. 1971–1975 között Sárospatakon élve sok időt tölthettem a környék falvaiban, festett bútorokat, népi textíliákat, vándoriparosi felszereléseket gyűjtöttem. Itt kezdtem foglalkozni a paraszti gazdálkodás és a népi erdőhasználat feldolgozásával, ami a Zempléni-hegységben az életmódot alapvetően meghatározó tényező volt. Az abaúji Hegyközzől írt kismonográfiában foglaltam össze a tájegység néprajzi jellemzőit, és szülőfalum népszokásairól is megjelent könyvem. Ekkor házasodtunk össze az egyetemen megismert párommal, Énekes Mártával, akivel ezt követően közösen alakítottuk életünket.

1975-ben egykori tanárom, Szabadfalvi József megyei múzeumigazgató hívott Szerencsre, ahol – mivel feleségem a gimnáziumban történelmet

és orosz tanított – szolgálati lakást is kaptunk. Ez kilátástalan pataki lakáshelyzetünk után óriási előrelépést jelentett. Itt egy „egyszemélyes múzeum” igazgatója voltam, és tevékenységem sajátos vonulata a hatalmas képeslevezőlap-gyűjtemény feldolgozása, állandó kiállítás rendezése. Magyarországon elsőként készítettem monográfiát a műfaj művelődéstörténeti vonatkozásairól és a tudományos kutatásban való hasznosítása lehetőségeiről. Szerencséről irányítottam a ruszin lakosságú Komlóska tájházának berendezését. 1980-ban született fiunk, Balázs, aki azonban már véglegessé vált „állomáshelyünkön”, Egerben nőtt fel.

Ide Bodó Sándor igazgató hívására érkeztünk. Ismét egy vár, a magyar nemzettudatban a hazafiság és a hősiek helytállás szimbólumának tekintett egri erődítményben működő Dobó István Vármúzeum lett a munkahelyem. Előbb osztályvezetőként, majd tudományos titkárként és múzeumigazgató-helyettesként dolgoztam, 1989-től pedig megyei múzeumigazgatóként vezettem a vármúzeumot és a Heves Megyei Múzeumi Szervezetet. Egyszerre kellett gondoskodni munkatársaimmal az évi 400-500 ezer látogató érdeklődésének kielégítéséről, a műemléki objektum állagmegóvásáról és a megye régészeti, történeti, néprajzi értékeinek gyarapításáról, megőrzéséről. Új műtárgybázist hoztunk létre Egerben, és korszerűsítettük a központi restaurátorműhelyt. Sikeresen végeztük a nagyberuházásokhoz kapcsolódó megelőző régészeti feltárásokat, és holland, spanyol múzeumokkal együttműködve részt vettünk az *Early farmers in Europe* c. komplex tudományos, muzeológiai és közművelődési projektben. Folytattuk a 16–17. századi végvárrendszerrel foglalkozó konferenciasorozatot, koordináltuk a hazai Gárdonyi-kutatásokat. A *Tradíció és továbbélés* program keretében vizsgáltuk a tárgyalkotó népművészet megyei hagyományait és mai megjelenési formáit. A kutatás eredményeit kiállítások, adatbázisok, konferencia és a *Heves megye népművészete* c. kötet reprezentálja.

A rendszerváltozás után vált lehetővé, hogy a térség turisztikai vonzerejét növelő beruházások, vállalkozások és programok felé nyissunk, illetve bővítsük a vár látványelemeit. Az Éremverde, az Ispotály-pince, az Egri csillagok pannotikum, a Végvári vigasságok történelmi fesztivál, a diákok nyári Vártábora, a 2005-ben megnyitott Dobó-bástya konferenciaterme és 21. századi színvonalú kiállítóterei, a történelmi őrsegváltás, ágyúmásolatok és időutazás a kazamatákban mind-mind a történelmi környezet adottságainak a hasznosítását és a vár „élővé tételét” jelentették. Folytattuk a múzeum állandó kiállításainak a megújítását, és a szélesedő nemzetközi kapcsolatok eredményeként többek között görög és etruszk vázáról, a párizsi divatról, az Andrásnyak főúri terítkeiről rendeztünk kiállítást francia és szlovákiai múzeumok anyagából. Mi pedig Finnországtól az Egyesült Államokig bemutathattuk a magyar népművészet kincseit, és számos külföldi tárlatra kölcsönöztünk műtárgyakat.

Az igazgatói munka mellett is fontosnak tartottam a tudományos kutatást. Korábbi témáim közül az Északi-középhegység vidékén folytattam az erdő szerepének, a paraszti erdőhasználatnak a vizsgálatát. Ebből készült el kandidátusi disszertációm, amely a védést követően meg is jelent. A népi erdőgazdálkodást dolgoztam fel a *Palócok* c. monográfiában és a *Magyar néprajz* kézikönyv *Gazdálkodás* kötete számára. Az erdők történeti-néprajzi vizsgálata fordította a

figyelmemet a tradicionális gazdasági közösségek felé. Egy kismonográfiában ezek Heves megyei formációit publikáltam, akadémiai doktori disszertációmban és a megjelent kötetben pedig országos kitekintéssel dolgoztam fel az erdő- és legelőközösségek történeti típusait Észak-Magyarországon. A feudálizmusban a helyi szokásjog alapján, később a polgári törvények által szabályozottan működő agrárközösségek történeti tapasztalatai jól hasznosíthatók a jelenkori mezőgazdasági szervezetek kereteinek megújításához. Ezekre a kutatásokra, a publikációk megírására főként esténként és hétvégeken volt lehetőségem. A családi együttlétet, kikapcsolódást a horgászat, a közös hazai és külföldi utazások, nyári pihenések jelentették.

2009-ben vonultam nyugdíjba, és akkor egy újabb hívás érkezett Hauser Zoltántól, az Eszterházy Károly Főiskola rektorától, hogy vegyek részt a kulturális örökség mesterszak megalapításában. Múzeumi munkám mellett 1989-től a néprajz alapjaira oktattam a történelem szakosokat, szerettem ezt a munkát, így örömmel mondtam igent a felkérésre. Egyetemi tanárként örökségi gyűjteményszervező és borkultúra szakirányon adhattam át közgyűjteményi és néprajzi kutatási tapasztalataimat a hallgatóknak, s emellett a Történettudományi Intézetben is voltak agrártörténeti, néprajzi kurzusaim. Pedagóguscsaládunkban – feleségem mellett fiam is középiskolai tanár – így lettem én is óraadóból főhivatású tanár.

Jelenleg az oktatást abbahagyva bőven jut időm a félbemaradt kutatások befejezésére és újabb témák feldolgozására. Így jelent meg a közelmúltban egy több évszázados és húsz éve felújított egri tisztséget, a fertálmesterséget bemutató könyvem. Ennek megírására az is inspirált, hogy 2012-ben Eger egyik városrészében engem is megválasztottak. Társaimmal együtt ily módon is van lehetőségünk a helyi értékek megőrzése, népszerűsítése és negyedünk, valamint a rászorulóknak érdekében tevékenykedni.

